

SZÍNHÁZÉPÜLETEK KÉPESLAPON

Hivatás-e a passzió?

Egy levelezőlap Fiuméből a Teatro Communale képével. A hátlapon:
„1910. V. 17. Kedves Emil! Olga és Nóra említették, hogy színház lev.lapokat gyűjtesz. Örömmel küldök, a hol talállok. Üdvözl Laci.”

Az épületet a Fellner és Helmer cég építette. Egyike ez az általuk tervezett negyvennyolc (!) színházépületnek. Hasonló, de mégsem a volt Nemzeti Színház (eredetileg Népszínház) a Blahán, vigyázat! Am abban is biztosak lehetünk, hogy ezen a lebontott pesti színházon kívül a többi negyvenhét épületük még áll Európa-szerte.

Például a grazi színházuk. A lapot Radnay János (?) írta Kürthy

A siófoki színház

Emilnek 1916-ban. „Örömmel küldök megint egy műintézetet. Remélem, nem veszi rossz néven, hogy az utóbbi időben ritkán jelentkezem, de ritkán kerülünk olyan helyre, ahonnan még nem küldtem!”

Kürthy Emil Augsburgból is kapott színházképet 1914-ben, „György és Mariska” aláírással: „Eddig 2 levelet és X anizixot írtunk...” Iglórlól ugyancsak György küldött lapot 1911-ben, ezen a Városi Színház és a Vigadó épülete látszik: „Dehát ez színház. Tehát elküldöm. Most megyünk Lőcsére. Mi vonaton, Pepi motoron. Kézcsók...”

Kürthy Emil 1848-ban született, jogot végzett, majd újságíró lett, számtalan drámát fordított, ifjúsági folyóiratokat szerkesztett, regényei jelentek meg, ám legszívesebben színháztörténeti adatokat gyűjtött. Ezeket Schöpflin Aladár használta fel az általa szerkesztett és 1931-ben megjelent Magyar Színművészeti Lexikon négy kötetében, amely az egyetlen színháztörténeti alapmű volt egészen 1994-ig, az új lexikon megjelenéséig. Kürthy Emil körülbelül háromszáz darabos színházépület-tárgyú levelezőlap-gyűjteménye az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Osztályának többi kincse közé került. A fentieket és a továbbiakat onnan szemezgettem.

Az épületek lelőhelyei jobbára Európa városai, a képek küldői ismert színészek és ismeretlen „civilek”; írták azokat magyarul, németül, franciául stb. A legsűrűbben előforduló aláírás Kürthy Györgyé, a gyűjtő fiáé.

Kürthy György építésznek tanult Münchenben, ám az építészet iránti vonzalma csakhamar vagy a színházépületek anizixszainak gyűjtésében, vagy azok lefotografálásában merült ki.

„Rövid müncheni tartózkodás után már a következőket műveltem:

1. A világhírű Fliegende Blätter több rajzomat közölte.
2. Saját stilizált fejléceimmel díszített, saját tervezésű könyvben saját verseimet adtam ki, saját egyéni hitelem alapján.
3. A Budapesti Napló müncheni »saját tudósítója« voltam.
4. Modern ékszereket terveztem angol ékszerészek részére.
5. Szorgalmasan látogattam a hírneves nagybányai Hollósy Simon mester esti tanfolyamát.
6. Megnyertem egy német plakátpályázatot.
- 7.

Saját kezűleg litografáltam és

metsztem fába néhány rajzomat.

9. Végleg otthagytam az építészeti pályát és a technikai főiskolát, viszont...

9....eszembe sem jutott, hogy valamilyenkor is a színészzel próbálkozzam.”

Mégis a színi pályára vetődött: amatőr színész Hevesi Sándor Thália Társaságánál (1904), később a Nemzetibe szerződötték (1906). Mindezt s az életéről még többet az 1969-ben megjelent *Derű a deszkán* című könyve előszavában olvashatni. A könyv telis-tele van remek karikatúráival, például Vizvári Mariskáról, első kis feleségéről, amely bizalmas viszonyukat mutatván nem túl hízelgő. Tartalmazza a könyv szerzőjének és kortársainak szerepképeit, valamint Kürthy néhány díszlettervét.

Kürthy György - akárcsak apja - a századelő polihisztora, aki egy neoreneszánsz ember kíváncsiságával tekintett ki a világra. Rádadásul alkotói ambíciókkal is meg volt áldva. Vagy mindez csak egy szépé-

kü értelmiségi passziója volna? Persze

hogy egyet gondolt apjával, és küldte a lapokat. Például a beígért Lőcséről: „Sajnos, csak ezt a színházi anizixot találtam. A jelzett ház udvarán van t.i. a teátrum! Kézcsók: György.”

Az 1900-as évek polgári jómódban élő művelt művészelkeinek pompás humora is felsejlik a sorok között. Fiesole, Teatro Romano; a római amfiteátrum képének hátlapján írja György: „Csak ennek a színháznak van meg az anizixa. Itt t.i. az a szokás, hogy csak 2000 évvel az építés után fotografálják az ilyesmit. En azonban eltértem e szokástól, és a legzugabb uccákban elhelyezett rongyos teátrumokat is levettem...”

Aradnak képek a gyűjteménybe magyarhoni épületekről is. Siófokról küld egyet; a szövege: „B. Füreden sajnos nem voltunk, innen viszont a színház képét küldhetem. Eddig még nem volt felvétel nap-hiány miatt. Innen Tihany-Aszufőre megyünk. Mariskát vártam, de nem jött.” 1918 nyara.

A gyűjtemény saját kezű gyarapítását is vállalta tehát a fiú, György. Például Firenze valamennyi színháza az ő felvételei közül került elő. Készítésük ideje 1910-1912 tájára tehető, persze nyáron fotózott, talán mint friss házaspár a kedves Vizvári Mariska oldalán, aki már egy férjet elfogyasztott: Tapolczai Dezsőt. Am a két férj közötti viszony nem romlott meg annyira, hogy a két „csatlós” ne érintkezett volna egymással. Sőt, Dezső az épületkép-gyűjteményt is gyarapította. No, de csak sorjában!

Pécs, a színház nézőterének gyönyörű képe. Az aláírások egy jókedvű színészkomániától származnak 1901-ből, a címzett Tapolczainé Vizvári Mariska (sic!). Még. 1906-ban Kürthy György „Gyuri” (sic!) aláírással Nagyváradról küldi lapját Tapolczai Dezsőnek. Még.

És még 1908-ban Tapolczai Dezső küldi baráti sorait Balatonfüredről: „K. Gy.! Itt vagyok örökös kollégáddal, Blahánéval, és ruganyos léptekkel rójuk a strandot. Az idő és a Balaton n. gyönyörű. A szőlők és a körték ízletesek és a mérnök urak (akik t.i. itt étkeznek) víg fiúk. Hőim azonban újra mászkálni kezdenek 37 fölé...” A kór hál' istennek nem halálos, még körül-belül húsz évet élt Dezső, de Mariskától közben elvált.

1912-ben Mariska már egészen beilleszkedett a Kürthy családba. Kassáról ír új apósának: „Kezét csókolom, édes Apa! Ez a kép bizonyosan meg van már, de a puzi, a mit vele küldök, friss. Mariska”.

Az ifjú pár 1912 nyarán Brémából küldte lapját Kürthy Emilnek Berlinbe, a Hotel Stadt Londonba: „Körülkocsiztuk a várost és megyünk Hannover felé, ahol ma alszunk. Holnap este Drezdában, hétfőn este Virágvölgyön...” Hm. Ha nyár, akkor utazás, s az úti fáradalmak pihenőhelye a Szepes megyei Virágvölgy, az „álmok völgye”.

Hja! A jó munkához pihent test s lélek, s főleg nyugalom kell. A nyugalomhoz biztonságérzet, azaz rendszeres és jó jövedelem, azaz jólét, hogy a szellem a művészetekre, a színházra, építészetre, színháztörténetre is gondolhasson. Ezért, hogy a csaknem százéves szövegekben nem találunk közhelyeket, levelezőlapra firkantott sztereotípiákat. Érezni a középosztálybeli értelmiség anyagi-szellemi háttérét, az abból táplálkozó kedélyt, az életörömöt, a gondtalanságból fakadó nyitottságot, amellyel a világot szemlélte, telve kíváncsisággal, izgalmossal nemcsak a régiségek, de az újdonságok iránt is. Például imád ni való a játéka fényképezőmasinával.

Ez a levelezőlap kivételesen nem épületet ábrázol, hanem György és Mariska bohócarcát 1912-ből. A szöveg: „Ismét egy önfelvétel, mégpedig olyan jókedvben, hogy én úgy nézek ki, mintha a Bécsi kaput hordanám a szám helyén, Gyurka pedig olyan ráncos, mint egy harmonika. Korsorból (sic!) Kibelbe menet követtük el ezt a felvételt. Kezüket csókolom: Mariska”.

Tehát Dániából épp Né-

metföldre igyekeztek, s ahol megfordultak, ott irány a színház: „Most már aztán csak úgy dülnek az anizok! Kézcsók: György”.

Az életükbe néha betör a szomorúság. Mint 1918 nyarán. Megint egy értelmezhető híradás, ezúttal a balatonkenesei nyári színház hátoldalára írta György: „Kedves Apám! [...] Eddig láttam két előadást: Válás után (kriminális!) és Túl a nagy Krivánon (elég jó, különösen az öreg Bombai...)”. Adat a színháztörténethez, tanulási alkalom a színházcsináláshoz, és a Balaton sincs messze! A baj csak az, hogy a lap végére néhány levett hangulatú sor biggyesztődik, amelyekből arra lehet következtetni, hogy a szerző magánélete zavarossá lett. Lásd a siófoki híradást ugyanerről

A fiumei színház

Nyomozásom itt véget ér. A levelezőlap-gyűjtés Kiurthy Emil halálával 1920-ban befejeződött.

És Kürthy György? Házassága Mariskával felbomlott, amint azt az 1918-as anizszokon észlelni. 1923 körül újránősült. S a munka? Vagy a hobbi? Szóval játszott, tervezett, rajzolt, tanított két főiskolán is, írt, fordított, és élt 1882-től 1972-ig. Részletesebben és bővebben a Kürthyekről lásd a lexikonokat!

A nyomozáshoz eddig csak a levelezőlapok hátoldali kézírásai között böngésztem, pedig a lényeg a képekben rejlik! Az 1900- 1910-es évek színházépületeinek levelezőlap-nyomatai rengeteget mondhatnak a századforduló nagy építési lázáról, a színházköben megvallott becsületéről, az embereknek a szép iránti fogékonyságáról stb., stb. Ez a több száz darabos gyűjtemény ötven százalékban színháztörténet, ötven százalékban építészettörténet, és ami belőle kihámozható szellemi-történeti, kultúrtörténeti és egyéb tanulságok. Tán még gazdaságtaniak is...?

BÓDIS MÁRIA

Az iglói színház